

Smysl contra „danost“

Základní zkušeností nejen lidskou, ale hluboko předlidskou (přinejmenším všech živých bytostí) je orientace na smysl (význam, také pozadí, kontext atp.) toho, co se nám (především našemu smyslovému vnímání) jakoby „přímo“ dává. Tato „zkušenost“ ovšem už eo ipso předchází každé reflexi, bez níž ani není dost dobře možné obojí odlišit. Proto můžeme zcela opodstatněně říci, že tzv. danosti (pouhé, „ryzí“ danosti, tzv. „fakta“) nám nejsou ve skutečnosti „přímo“ dána, ale že musí být z naší původní, skutečné „zkušenosti“ nejprve vypreparována, tj. jakoby „očištěna“ od všeho „smyslu“, s nímž jsou původně nerozlučně spjatá, v každém případě však námi vytvořena. Předpoklad, že se nám vůbec něco může „přímo“, tj. bezprostředně „dávat“ (tedy předpoklad tzv. bezprostřední zkušenosti) je od základu mylný a zavádějící. (Je to omyl, stojící v základech anglosaského empirismu.) Můžeme to velmi dobře nahlédnout dokonce na základě vědeckých znalostí (které Husserl viní z „konstruování“, takže nemusíme k tomuto cíli hned přijmout jeho kritiku). Anglosaská tradice vychází od jakýchsi „bezprostředních dat“, jimž říká počitky, impresy apod. Co však můžeme o takových „počítcích“ vědět? Tak třeba na určité místo sítnice našeho oka dopadne několik fotonů světla – tady to ještě můžeme technicky napodobit ve fotografickém přístroji. Na citlivé emulzi desky nebo filmu to zanechá „stopu“, kterou můžeme zviditelnit ve vývojce a pak zafixovat v ustalovači. A pak už jen můžeme z negativu vytvořit pozitivní obrázek oné „stopy“. Takové napodobení jakési prvotní fáze procesu vidění však probíhá naprosto odlišně oproti tomu, co se děje při skutečném vidění (tam chybí jak vývojka, tak ustalovač, tak kopírování atd.). Musíme předpokládat, že to, co je možno chápat jako přímý účinek skupiny fotonů, které dopadly na jednu buňku očního pozadí, nezůstává beze změny, aby bylo pak jen nějak dále zpracováváno (spolu s mnoha dalšími „účinky“ či „stopami“ v jiných buňkách) v nějaký větší mozaikový obraz, nýbrž mění se okamžitě v jakousi informaci, s níž se dále pracuje zvláštním selektivním způsobem, na něž má vliv mnoho komplexních okolností (jako je situace, v níž nejen něco vidíme, ale chceme nebo nechceme se na to soustředit atp.). Skutečný nebo jen předpokládaný „smysl“, který připisujeme viděnému, silně ovlivňuje to, bude-li určitá jednotlivá „informace“ (o „stopě“) zahrnuta do našeho vidění, anebo bude-li potlačena či dokonce vyloučena. A takto selektivně si nepočínáme jen my (a jen na základě své vědomé volby), ale počínají si tak i nižší organismy, dokonce takové, které nemůžeme podezírat z nějaké subjektivní svévole. „Smysl“ je zkrátka něco skutečného, co je úzce spjato s naší situací, do níž jsme zasazeni a v níž reagujeme způsobem, který ji sice musí bát vážně, ale který z ní samé prostě nevplývá. Do této situace totiž náležíme také my sami, a právě my (nebo jiné subjekty) můžeme tu situaci měnit tak, jak by se ona sama (bez nás a naší aktivity) neměnila.

(Písek, 050125-1.)